

O'ZBEKISTON STRATEGIK DASTURLARIDAGI SIRKULAR IQTISODIYOT VA BARQAROR RIVOJLANISH MAQSADLARINING USTUVOR YO'NALISHLARI

Turobova Hulkar Rustamovna

Buxoro davlat universiteti

dotsenti, PhD

E-mail: hulkarturob@gmail.com

Annotatsiya

Mazkur tadqiqotda O'zbekiston strategik dasturlarida sirkulyar iqtisodiyot tamoyillari va Barqaror rivojlanish maqsadlari o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik ilmiy jihatdan tahlil qilindi. Xalqaro tajriba, milliy strategik hujjatlar hamda statistik ma'lumotlar asosida ustuvor yo'nalishlar tizimlashtirildi. Tadqiqot davomida resurslardan samarali foydalanish, chiqindilarni qayta ishlash, yashil iqtisodiyotni rivojlantirish va ekologik barqarorlikni ta'minlashga xizmat qiluvchi mexanizmlar baholandi. Natijada sirkulyar iqtisodiyot va Barqaror rivojlanish maqsadlarini integratsiyalashga xizmat qiluvchi monitoring ko'rsatkichlari hamda amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi. Olingan natijalar milliy strategik dasturlar samaradorligini oshirish va barqaror iqtisodiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlash uchun ilmiy asos bo'lib xizmat qildi.

Kalit so'zlar: sirkulyar iqtisodiyot, barqaror rivojlanish maqsadlari, yashil iqtisodiyot, strategik dasturlar, resurs samaradorligi, chiqindilarni qayta ishlash, monitoring, O'zbekiston.

Аннотация

В исследовании проведён научный анализ взаимосвязи принципов циркулярной экономики и Целей устойчивого развития в стратегических программах Республики Узбекистан. На основе международного опыта, национальных стратегических документов и статистических данных систематизированы приоритетные направления развития. Исследование охватило механизмы эффективного использования ресурсов, переработки отходов, развития зелёной экономики и обеспечения экологической устойчивости. По результатам анализа разработаны показатели мониторинга и практические рекомендации по интеграции принципов циркулярной экономики с Целями устойчивого развития. Полученные результаты сформировали научную основу для повышения эффективности стратегических программ и поддержки устойчивого социально-экономического развития страны.

Ключевые слова: циркулярная экономика, цели устойчивого развития, зелёная экономика, стратегические программы, эффективность ресурсов, переработка отходов, мониторинг, Узбекистан.

Abstract

This study examined the relationship between the principles of the circular economy and the Sustainable Development Goals within the strategic development programs of Uzbekistan. International experience, national strategic documents, and statistical evidence were analyzed to identify the priority areas of sustainable

development. The research evaluated mechanisms for efficient resource utilization, waste recycling, green economic development, and environmental sustainability. Based on the findings, a monitoring framework and practical recommendations were developed to strengthen the integration of circular economy principles with the Sustainable Development Goals. The obtained results provided a scientific basis for improving the effectiveness of national strategic programs and supporting sustainable economic and environmental development in Uzbekistan.

Keywords: circular economy, Sustainable Development Goals, green economy, strategic programs, resource efficiency, waste recycling, monitoring, Uzbekistan.

KIRISH

2015-yilda Birlashgan Millatlar Tashkiloti qabul qilgan Barqaror Rivojlanish Maqsadlari 2030-yilgacha jahon hamjamiyatining ijtimoiy, iqtisodiy va ekologik taraqqiyotini yoʻnaltiruvchi 17 ta maqsad hamda 169 ta vazifani qamrab oladi [1]. Ushbu global kun tartibi resurslardan oqilona foydalanish va atrof-muhitni asrash zaruratini iqtisodiy oʻsish bilan uygʻunlashtirishni talab etadi. Sirkulyar iqtisodiyot resurslarni qayta aylanishga jalb etish, chiqindi hosil boʻlishini kamaytirish va tabiiy tizimlarni tiklash orqali bu uygʻunlikni amalda taʼminlovchi tizim sifatida qaraladi.

Nazariy jihatdan tan olingan ushbu yondashuv bilan amaliyot oʻrtasida sezilarli tafovut saqlanib qolmoqda. Jahon iqtisodiyotining sikllilik darajasi 2018-yildagi 9,1% dan 2023-yilga kelib 7,2% gacha pasaygan [2]. Oʻzbekistonda bu koʻrsatkich yanada quyi boʻlib, plastik chiqindilarning atigi 10-15% i qayta ishlanmoqda. “Oʻzbekiston - 2030” strategiyasida sirkulyar iqtisodiyot unsurlari belgilangan boʻlsa-da [3], ularni BRM bilan tizimli bogʻlovchi va monitoring mexanizmini taklif etuvchi ilmiy tahlil hozircha yetarli darajada shakllanmagan. Aynan shu boʻshliq tadqiqot mavzusini belgilab berdi.

Maqola uchta tadqiqot savoliga javob izlaydi: birinchidan, sirkulyar iqtisodiyot tamoyillari Oʻzbekiston sharoitida qaysi BRMlarga eng kuchli taʼsir koʻrsatadi; ikkinchidan, mamlakatdagi sikllilik tafovuti qanday taqsimlangan va qaysi sohalar bu salohiyatdan foydalanmayapti; uchinchidan, sirkulyar iqtisodiyot-BRM integratsiyasini milliy darajada amalga oshirish uchun qanday siyosat vositalari va monitoring tizimi maqsadga muvofiq.

Tadqiqotning amaliy ahamiyati Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-son Farmoni bilan tasdiqlangan “Oʻzbekiston - 2030” strategiyasi [3] bilan bevosita bogʻliq. Strategiyada yashil iqtisodiyot ulushini yalpi ichki mahsulotda 30% ga yetkazish, qayta tiklanadigan energiya ulushini 40% ga oshirish va chiqindilarning 50% ini qayta ishlash vazifalari belgilangan. Ushbu maqsadlar mazmunan BRM 7, 11, 12 va 13 bilan toʻgʻridan-toʻgʻri mos keladi. Maqola strategik hujjatda qayd etilgan vazifalarni sirkulyar iqtisodiyot mexanizmlari bilan bogʻlab, ularning bajarilishini kuzatuvchi monitoring tizimini taklif etishga qaratilgan.

ADABIYOTLAR SHARHI

Sirkulyar iqtisodiyot tushunchasining ilmiy talqini xilma-xil boʻlib qolmoqda. Kirchherr va hamkasblari 114 ta taʼrifni qiyosiy oʻrganib, koʻpchilik izlanishlar

“qisqartirish-qayta foydalanish-qayta ishlash” uchligiga e’tibor qaratishini, biroq ijtimoiy adolat va tizimli o’zgarish jihatlari ko‘pincha chetda qolishini ko‘rsatgan [4]. Geissdoerfer va mualliflar sirkulyar iqtisodiyotni barqaror rivojlanishning yangi paradigmasi sifatida baholab, ikki tushuncha o‘rtasidagi mantiqiy aloqalar va farqlarni ajratib bergan [5].

Konseptual asoslar bir necha o‘nyilliklar davomida shakllangan. Stahel “samaradorlik iqtisodiyoti” g‘oyasini ilgari surib, mahsulotni emas, balki xizmat va ishlash qobiliyatini sotish modeli resurs sarfini kamaytirishini asoslagan [6]. McDonough va Braungart “beshikdan beshikkacha” dizayn tamoyilini taklif etib, materiallarni biologik yoki texnik aylanmada qayta ishlatish imkoniyatini nazariy jihatdan ishlab chiqqan [7]. Bu yondashuvlarning iqtisodiy ildizlari ekologik iqtisodiyot maktabiga borib taqaladi: Georgescu-Roegen entropiya qonunining iqtisodiy jarayonlardagi cheklovchi rolini asoslab bergan [8], Daly esa “barqaror holatdagi iqtisodiyot” konsepsiyasi orqali cheksiz o‘shishning fizik chegaralarini ko‘rsatgan [9].

Sirkulyar iqtisodiyotning cheklovlari ham yetarlicha o‘rganilgan. Korhonen va hamkasblar tushunchaning termodinamik chegaralari, rebound effekti va o‘lchash metodologiyasidagi noaniqliklarni tekshirib, uni universal yechim sifatida qabul qilishdan ogohlantirgan [10]. Barqaror rivojlanishning umumiy nazariy ramkasi esa Sachs tomonidan iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik o‘lchovlarni birlashtirgan holda tizimlashtirilgan [11].

Xalqaro amaliyot tajribasi siyosat darajasidagi yondashuvlarni boyitadi. Yevropa atrof-muhit agentligi sirkulyar iqtisodiyotga o‘tishda tartibga solish va innovatsiyalarning o‘zaro to‘ldiruvchi rolini ko‘rsatgan [12]. BMTning atrof-muhit dasturi global material oqimlari va resurs unumdorligi dinamikasini hujjatlashtirib, iqtisodiy o‘shishni material sarfidan ajratish zaruratini qayd etgan [13]. Jahon banki qattiq maishiy chiqindilar hajmi 2050-yilga qadar keskin oshishini va past daromadli mamlakatlarda boshqaruv tizimlari zaifligini baholagan [14].

Mintaqaviy kontekstda O‘zbekiston bo‘yicha izlanishlar endigina shakllanmoqda. Kadirova, Turobova va hammualliflar mamlakatda chiqindilarni boshqarish samaradorligini regression tahlil orqali baholab, iqtisodiy o‘shish va chiqindi hajmi o‘rtasidagi bog‘liqlikni miqdoriy o‘lchagan [15]. Turobova O‘zbekistonda bioiqtisodiyotni rivojlantirish omillarini o‘rganib, agrar resurslardan takror foydalanish salohiyatini ochib bergan [16]. Ushbu izlanishlar sirkulyar iqtisodiyotni BRM bilan tizimli bog‘lovchi milliy ramka zarurligini ko‘rsatadi.

METODOLOGIYA

Mazkur tadqiqotda O‘zbekiston strategik dasturlarida sirkulyar iqtisodiyot va Barqaror rivojlanish maqsadlari o‘rtasidagi bog‘liqlikni baholash uchun tizimli yondashuv qo‘llanildi. Tadqiqotning metodologik asosini qiyosiy tahlil, kontent tahlili, statistik tahlil, mantiqiy umumlashtirish va grafik-taqqoslash usullari tashkil etdi. BMT, Circle Economy, UNEP, Jahon banki hamda O‘zbekistonning strategik hujjatlari va rasmiy statistik ma’lumotlari tahlil qilindi. Sirkulyar iqtisodiyot tamoyillarining Barqaror rivojlanish maqsadlariga ta’siri matritsali yondashuv asosida

baholandi. Sohalar kesimida resurslardan foydalanish, chiqindilarni qayta ishlash va yashil iqtisodiyot ko'rsatkichlari qiyoslandi. Olingan natijalar asosida ustuvor yo'nalishlar, monitoring indikatorlari va amaliy tavsiyalar tizimlashtirildi. Qo'llanilgan metodlar tadqiqot natijalarining ilmiy asoslanganligi, izchilligi va amaliy ahamiyatini ta'minladi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Sirkulyar iqtisodiyotning BRMga ta'sir matritsasi. Circle Economy izlanishi [17] asosida tuzilgan ta'sir matritsasi sirkulyar iqtisodiyotning har bir maqsadga ta'sir darajasini ko'rsatadi (1-jadval). Natijalar sirkulyar iqtisodiyot eng kuchli ta'sirni ekologik va iqtisodiy yo'nalishdagi maqsadlarda - BRM 1, 6, 7, 8, 9, 11, 12, 13, 14, 15 va 17 da - namoyon etishini tasdiqlaydi.

1-jadval

Sirkulyar iqtisodiyotning BRM bilan ta'sir matritsasi¹

BRM	Maqsad nomi	Ta'sir darajasi	Asosiy mexanizm
1	Qashshoqlikka barham berish	●●●	Qayta foydalanish iqtisodiyoti ish o'rinlari yaratadi
2	Ochlikka barham berish	●●●	Agrar modellar oziq-ovqat isrofini kamaytiradi
3	Sog'liq va farovonlik	●●○	Toksik materiallarni bartaraf etish, C2C tamoyillari
4	Sifatli ta'lim	●●○	Sirkulyar savodxonlik, yashil malakalar rivoji
5	Gender tengligi	●●○	Inklyuziv yashil iqtisodiyot ish o'rinlari
6	Toza suv va sanitariya	●●●	Suv aylanmasini optimallashtirish
7	Arzon va toza energiya	●●●	Energiya samaradorligi, qayta tiklanadigan energiya
8	Munosib mehnat va iqtisodiy o'sish	●●●	Sektor yangi ish o'rinlarini yaratadi
9	Sanoat, innovatsiya, infratuzilma	●●●	Sirkulyar texnologiyalar, yashil innovatsiyalar
10	Tengsizlikni kamaytirish	●●○	Inklyuziv modellar, resurs adolati
11	Barqaror shaharlar	●●●	Shahar metabolizmi, sanoat simbiozi
12	Mas'uliyatli iste'mol va ishlab chiqarish	●●●	Sirkulyar iqtisodiyotning bevosita maqsadi
13	Iqlim harakati	●●●	Material emissiyasini sezilarli kamaytirish imkoni
14	Suv osti resurslari	●●●	Plastik ifloslanishni kamaytirish
15	Quruqlik ekotizimlari	●●●	Biomimikriya, regenerativ qishloq xo'jaligi
16	Tinchlik, adolat, kuchli institutlar	●●○	Resurs nizolarini kamaytirish
17	Maqsadlar yo'lida sheriklik	●●●	Global sirkulyar zanjir hamkorligi

Izoh: ●●● - kuchli, ●●○ - o'rtacha, ●○ - kuchsiz ta'sir.

¹ Manba: Circle Economy (2021) [17] asosida tuzilgan.

Sirkulyar iqtisodiyot va 12-BRM. Mas’uliyatli iste’mol va ishlab chiqarish modellarini ta’minlash sirkulyar iqtisodiyotning eng to’g’ridan-to’g’ri maqsadi hisoblanadi va bog’liqlik to’rt mexanizm orqali namoyon bo’ladi. Mahsulot hayot siklini uzaytirish ta’mirlash, yangilash va qayta ishlab chiqarish orqali chiqindi hosil bo’lishining oldini oladi hamda 12.5-vazifani qo’llab-quvvatlaydi. Sanoat simbiozida bir korxonaning chiqindisi boshqasi uchun xom ashyoga aylanadi, bu 12.4-vazifa (kimyoviy xavfsizlik) talablariga javob beradi. “Beshikdan beshikkacha” dizayn mahsulotni dastlabki bosqichdan biologik yoki texnik aylanma uchun mo’ljallaydi. Raqamli mahsulot pasporti esa iste’molchiga mahsulot tarkibi va qayta ishlash yo’li to’g’risida to’liq ma’lumot berib, 12.8-vazifani mustahkamlaydi.

O‘zbekistonda yiliga 8-10 million tonna qattiq maishiy chiqindi hosil bo’lib, uning atigi 10-15% i qayta ishlanadi. Bu hal etilmagan masala qayta ishlash sanoatini rivojlantirish orqali 50 mingdan ortiq yangi ish o’rni yaratish imkoniyatiga ega salmoqli iqtisodiy zaxiraga aylanishi mumkin.

Sirkulyar iqtisodiyot va 13-BRM. Ellen MacArthur jamg’armasi va Material Economics tahliliga ko’ra [18], sirkulyar iqtisodiyotning to’liq tatbiqi global karbonat angidrid emissiyasini 2050-yilga qadar yiliga 9,3 gigatonnaga - hozirgi global emissiyaning taxminan 25% iga teng miqdorga - kamaytirish imkonini beradi. Sirkulyar iqtisodiyot asosan materiallar sikli emissiyasiga, ya’ni mahsulotlarni ishlab chiqarish va iste’mol qilishdan kelib chiqadigan emissiyaga ta’sir ko’rsatadi (2-jadval).

2-jadval

Sirkulyar iqtisodiyot strategiyalari va CO₂ kamayishi: sektorlar bo’yicha¹

Sektor	Sirkulyar strategiya	CO ₂ kamayishi (Gt/yil)	13-BRM vazifasi
Temir-po’lat	Qayta ishlash va elektr pechlari	1,5	13.2
Plastik va kimyo	Biosikllar, C2C tamoyillari	0,9	13.3
Oziq-ovqat	Isrofni 50% kamaytirish	4,3	13.1
Qurilish	Materiallarni qayta ishlatish	1,4	13.2
To’qimachilik	Tekstil sikli, ijara modeli	0,1	13.3

O‘zbekiston 2030-yilga qadar qayta tiklanadigan energiya ulushini 40% ga yetkazish majburiyatini olgan. Sirkulyar iqtisodiyot bu vazifani kengaytirib, energiya samaradorligi bilan birga material samaradorligini ham qamrab oladi - qurilish, sanoat va qishloq xo’jaligida emissiyani qisqartirish orqali. Yillik bug’doy hosilidagi 20-25% isrofni sirkulyar yondashuv bilan kamaytirish 2-BRM va 13-BRMni bir vaqtda qo’llab-quvvatlaydi.

Sirkulyar iqtisodiyot va 8-BRM: deкупling va ish o’rinlari. Dekupling tushunchasi iqtisodiy o’sishni uning salbiy ekologik ta’siridan ajratishni anglatadi: yalpi ichki mahsulot o’sgani holda resurs sarfi va chiqindi hajmi kamayadi. Barqaror iqtisodiy o’sish va munosib mehnat maqsadi sirkulyar iqtisodiyot bilan strategik, ammo murakkab munosabatda bo’ladi. Accenture hisob-kitobiga ko’ra [22], sirkulyar iqtisodiyot 2030-yilga qadar global yalpi ichki mahsulotga 4,5 trln. AQSh dollari qo’shishi va 6 million yangi ish o’rni yaratishi mumkin.

¹ Manba: Ellen MacArthur Foundation va Material Economics (2019) [18] ma’lumotlari asosida tuzilgan.

Ish o‘rinlari yaratish samaradorligi sirkulyar zanjirning yuqori bo‘g‘inlarida ortib boradi: chiqindini poligonga tashlash bir ish o‘rni yaratsa, qayta ishlash o‘n, ta’ mirlash yigirma besh va qayta ishlab chiqarish ellik ish o‘rni hosil qiladi. O‘zbekistonda sirkulyar iqtisodiyot sektorini rivojlantirish 2030-yilga qadar 150-200 ming yangi ish o‘rni yaratishi mumkin deb baholanmoqda; bu 8.5- va 8.6-vazifalarga (munosib mehnat va yoshlar bandligi) bevosita hissa qo‘shadi [3].

O‘zbekistonda sikllilik tafovuti tahlili. Sohalar kesimidagi sikllilik tafovuti siyosat ustuvorliklarini aniq belgilashga imkon beradi (3-jadval) [21].

3-jadval

O‘zbekistonda sohalar bo‘yicha sikllilik tafovuti¹

Soha	Joriy holat	Sirkulyar salohiyat	Bog‘liq BRM
Plastik chiqindi	10-15 foiz qayta ishlash	70-80% ga yetkazish mumkin	12, 14
To‘qimachilik	Chiziqli model hukmron	Yiliga >1 mln. t. tiklanishi mumkin	12, 8
Qurilish materiallari	Kam qayta foydalanish	30 foiz material saqlanishi mumkin	11, 9
Oziq-ovqat isrofi	25-30 foiz zanjir bo‘yicha	Kamida 50 foiz kamaytirish mumkin	2, 12
Elektronika	Rasmiy qayta ishlash yo‘q	Yangi sanoat sohasi imkoniyati	9, 12

Eng katta salohiyat plastik chiqindilarda jamlangan: qayta ishlash darajasini hozirgi 10-15% dan 70-80% gacha ko‘tarish mumkin. Oziq-ovqat isrofi muammosi 2-BRM bilan bevosita bog‘liq bo‘lib, sirkulyar yondashuv uni yarmidan ko‘piga qisqartirish imkonini beradi.

“O‘zbekiston - 2030” strategiyasi bilan muvofiqlik. Strategiyaning sirkulyar iqtisodiyotga aloqador yo‘nalishlari va ularning BRM bilan muvofiqligi 4-jadvalda keltirilgan [3].

4-jadval

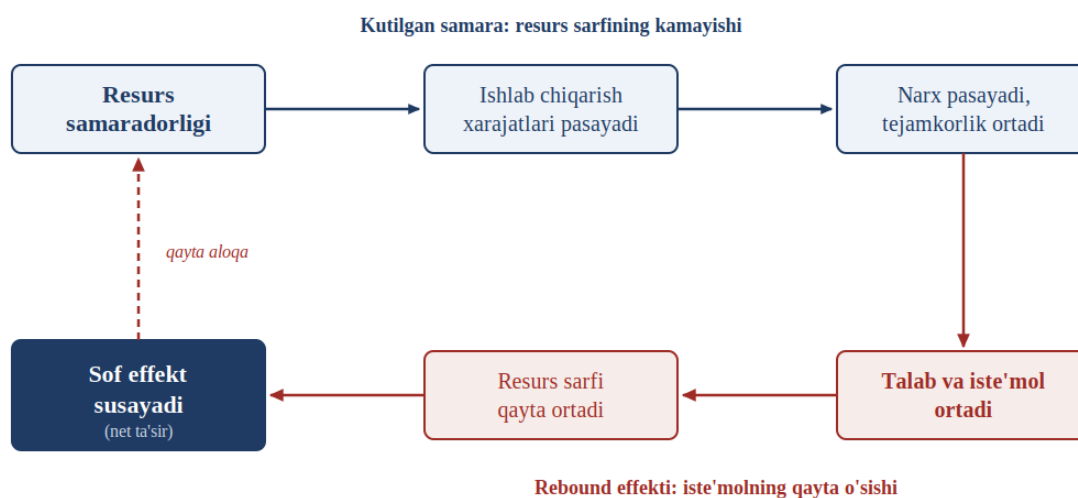
O‘zbekiston strategik dasturlari va sirkulyar iqtisodiyot tamoyillari muvofiqligi[3]

Strategiya maqsadi	Sirkulyar tamoyil	Bog‘liq BRM	Holat
Qayta tiklanadigan energiya ulushini 40% ga yetkazish	Energiya samaradorligi sikli	7, 13	Amalga oshirilmoqda
Chiqindilarning 50% ini qayta ishlash	Yopiq sikl, sanoat simbiozi	12, 11	Boshlang‘ich bosqich
Yashil iqtisodiyot ulushini 30% ga yetkazish	Sirkulyar iqtisodiy model	8, 9	Rejalashtirish bosqichi
2050-yilga uglerod neytralligi	Materiallar dekaplingi	13, 17	Uzoq muddatli maqsad
Qishloq xo‘jaligida resurs samaradorligi	Regenerativ qishloq xo‘jaligi	2, 15	Pilot loyihalar
Suv resurslaridan samarali foydalanish	Suv siklini optimallashtirish	6, 14	Amalga oshirilmoqda

¹ Manba: O‘zbekiston Ekologiya qo‘mitasi (2023) [21] va hisob-kitoblar asosida tuzilgan.

Sinergiya yo‘nalishlari. Tahlil sirkulyar iqtisodiyot va BRM o‘rtasida uchta strategik sinergiya yo‘nalishini ajratadi. Ekologik-iqtisodiy yo‘nalish 12-BRM va 13-BRMni bir vaqtda quvvatlaydi: ko‘pincha qarama-qarshi ko‘ringan iqtisodiy o‘shish va ekologik maqsadlar deкупling mexanizmi orqali uyg‘unlashadi, chunki material samaradorligining ortishi xarajat va emissiyani bir paytda kamaytiradi. Bandlik-innovatsiya yo‘nalishi 8-BRM va 9-BRMni mehnat sig‘imi yuqori bo‘lgan yangi tarmoqlar - qayta ishlab chiqarish, ta‘mirlash va qayta ishlash - orqali kuchaytiradi va mamlakatning demografik salohiyatiga mos keladi. Shahar-qishloq yo‘nalishi 11-BRM va 2-BRMni regenerativ qishloq xo‘jaligi hamda shahar metabolizmi modellari vositasida bog‘laydi.

Bog‘liqlik bir tomonlama emas va uch jihatda ziddiyat saqlanib qoladi. Birinchidan, sirkulyar iqtisodiyotning uzoq muddatga mo‘ljallangan sifatli mahsulotlari ko‘pincha qimmatroq bo‘lib, kam daromadli aholi uchun ularga kirishni qiyinlashtirishi va 1-BRM bilan qisman ziddiyatga kirishi mumkin. Ikkinchidan, rebound effekti resurs samaradorligidan kelgan tejamkorlik iste‘molni rag‘batlantirib, sof natijani susaytirishi mumkin (1-rasm).

1-rasm. Resurs samaradorligi va rebound effekti: sof ta‘sir mexanizmi¹

O‘zbekiston sharoitida bu effekt uch sababga ko‘ra kuchayadi: daromad o‘shishi bilan iste‘mol jadal ortmoqda; subsidiyalangan energiya narxlari tejamkorlik signalini zaiflashtiradi; sanoatlashuv sur‘ati resurs talabini kutilganidan tezroq oshiradi. Demak, sirkulyar iqtisodiyotni joriy etishning o‘zi kifoya qilmaydi - uni narx signallari va iste‘mol me‘yorlariga ta‘sir etuvchi siyosat vositalari bilan birga qo‘llash zarur. Uchinchidan, o‘lchash metodologiyasi hali yetuk emas: sirkulyar iqtisodiyotning BRMga hissasini miqdoriy aniqlovchi yagona xalqaro standart mavjud emas, korporativ “greenwashing” amaliyoti esa monitoring tizimini zaiflashtiradi [10].

Sirkulyar iqtisodiyot-BRM muvofiqligini kuzatish uchun O‘zbekiston sharoitiga moslashtirilgan monitoring ko‘rsatkichlari tizimi 5-jadvalda taklif etiladi [19].

¹ Manbalar asosida muallif ishlanmasi

5-jadval
Sirkulyar iqtisodiyot-BRM monitoring ko'rsatkichlari tizimi¹

BRM	Ko'rsatkich	O'lchash usuli	Maqsad, foizda
12	Sikllilik darajasi, foizda	Qayta ishlangan material / jami iste'mol	25
13	Material emissiya intensivligi	CO ₂ / YaIM birligiga	50 kamaytirish
8	Yashil ish o'rinlari soni	Sektordagi bandlar soni	>200 000
9	Sirkulyar innovatsiya indeksi	Yashil patentlar / jami patentlar	30
11	Shahar metabolizmi samaradorligi	Sirkulyar investitsiyalar / YaIM	2
6	Suv samaradorligi	Qayta ishlangan suv ulushi	40

Integratsiyani milliy darajada amalga oshirish uch toifadagi siyosat vositalarini talab etadi. Iqtisodiy vositalar qatoriga yashil soliq islohoti (soliq yukini mehnat va kapitaldan resurs sarfiga ko'chirish), kengaytirilgan ishlab chiqaruvchi mas'uliyati va sirkulyar startaplar uchun imtiyozli kreditlar kiradi. Tartibga soluvchi vositalar chiqindi ierarxiyasini huquqiy mustahkamlash, bir martalik plastikni bosqichma-bosqich cheklash va mahsulotning ta'mirlanuvchanligiga oid dizayn standartlarini nazarda tutadi. Ma'lumot va xabardorlik vositalari barqarorlik hisobotini joriy etish, ta'lim dasturlariga sirkulyar iqtisodiyot mavzusini kiritish va raqamli mahsulot pasportini pilot tarzda sinab ko'rishni qamrab oladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

O'tkazilgan tadqiqot O'zbekistonning strategik rivojlanish dasturlarida sirkulyar iqtisodiyot tamoyillarini Barqaror rivojlanish maqsadlari bilan uyg'unlashtirish barqaror iqtisodiy rivojlanishning muhim omili ekanligini ko'rsatdi. Tahlillar resurslardan samarali foydalanish, chiqindilarni qayta ishlash, yashil texnologiyalarni joriy etish va qayta tiklanuvchi resurslardan foydalanish bo'yicha belgilangan ustuvor yo'nalishlar iqtisodiy, ekologik va ijtimoiy samaradorlikni oshirishga xizmat qilishini tasdiqladi. Xalqaro tajriba va milliy strategik hujjatlar qiyosiy tahlili sirkulyar iqtisodiyot tamoyillarini davlat rivojlanish dasturlariga izchil integratsiya qilish uzoq muddatli barqaror o'sishni ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etishini ko'rsatdi. Ishlab chiqilgan monitoring ko'rsatkichlari va tahliliy yondashuv strategik dasturlar natijadorligini baholash hamda ularning amaliy samaradorligini oshirish uchun ilmiy asos bo'lib xizmat qiladi.

Tahlillardan kelib chiqib quyidagi takliflar ishlab chiqildi:

1. Strategik rivojlanish dasturlarini amalga oshirishda sirkulyar iqtisodiyot bo'yicha yagona monitoring indikatorlari tizimini joriy etish maqsadga muvofiq. Bu strategik maqsadlar ijrosini muntazam baholash va natijadorlikni oshirish imkonini beradi.

2. Sanoat, qishloq xo'jaligi va xizmatlar sohalarida resurslardan takror foydalanish hamda chiqindilarni qayta ishlashga yo'naltirilgan loyihalarni qo'llab-

¹ Manba: BMT Global Indicator Framework (2023) [19] asosida ishlab chiqilgan.

quvvatlash zarur. Bu resurs samaradorligini oshirish va ekologik barqarorlikni mustahkamlashga xizmat qiladi.

3. Ilmiy-tadqiqot muassasalari, oliy ta'lim tashkilotlari va ishlab chiqarish korxonalari o'rtasidagi hamkorlikni kengaytirish orqali sirkulyar iqtisodiyotga oid innovatsion ishlanmalarni amaliyotga joriy etish tavsiya etiladi.

4. Hududlar kesimida sirkulyar iqtisodiyot va Barqaror rivojlanish maqsadlari bo'yicha raqamli ma'lumotlar bazasini shakllantirish hamda zamonaviy axborot texnologiyalariga asoslangan monitoring platformalarini rivojlantirish maqsadga muvofiq.

5. Xorijiy ilg'or tajribalarni milliy sharoitga moslashtirish asosida iqtisodiyot tarmoqlarida sirkulyar biznes modellarini kengaytirish, yashil investitsiyalarni rag'batlantirish va resurs tejamkor texnologiyalarni joriy etishni qo'llab-quvvatlash tavsiya etiladi.

6. Barqaror rivojlanish maqsadlari ijrosini baholashda sirkulyar iqtisodiyot ko'rsatkichlarini milliy statistika tizimiga bosqichma-bosqich integratsiya qilish strategik rejalashtirish sifatini oshirish va qarorlar qabul qilishning ilmiy asoslanganligini kuchaytirishga xizmat qiladi.

Ushbu takliflarning izchil amalga oshirilishi O'zbekistonda sirkulyar iqtisodiyot tamoyillarini keng joriy etish, strategik rivojlanish dasturlari samaradorligini oshirish, resurslardan oqilona foydalanishni ta'minlash hamda Barqaror rivojlanish maqsadlariga erishish jarayonini jadallashtirish uchun amaliy asos yaratadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. BMT. (2015). 2030 Barqaror Rivojlanish kun tartibi. BMT hujjati A/RES/70/1. Nyu-York: Birlashgan Millatlar Tashkiloti.

2. Circle Economy. (2023). The Circularity Gap Report 2023. Amsterdam: Circle Economy Foundation.

3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 16-fevral 2026-yil PF-21-son "Mamlakat taraqqiyotining 2030-yilgacha mo'ljallangan ustuvor yo'nalishlari doirasida islohotlarni izchil davom ettirish va yangi bosqichga olib chiqishning qo'shimcha chora-tadbirlari to'g'risida" Farmoni <https://lex.uz/ru/docs/-8050769>

4. Kirchherr, J., Reike, D., & Hekkert, M. (2017). Conceptualizing the Circular Economy: An Analysis of 114 Definitions. *Resources, Conservation and Recycling*, 127, 221-232.

5. Geissdoerfer, M., Savaget, P., Bocken, N. M. P., & Hultink, E. J. (2017). The Circular Economy - A New Sustainability Paradigm? *Journal of Cleaner Production*, 143, 757-768.

6. Stahel, W. R. (2010). *The Performance Economy* (2nd ed.). Basingstoke: Palgrave Macmillan.

7. McDonough, W., & Braungart, M. (2002). *Cradle to Cradle: Remaking the Way We Make Things*. New York: North Point Press.

8. Georgescu-Roegen, N. (1971). *The Entropy Law and the Economic Process*. Cambridge: Harvard University Press.

9. Daly, H. E. (1977). *Steady-State Economics*. San Francisco: W. H. Freeman and Company.
10. Korhonen, J., Honkasalo, A., & Seppälä, J. (2018). Circular Economy: The Concept and its Limitations. *Ecological Economics*, 143, 37-46.
11. Sachs, J. D. (2015). *The Age of Sustainable Development*. New York: Columbia University Press.
12. European Environment Agency. (2022). *Circular Economy in Europe*. EEA Report No. 2/2022. Copenhagen.
13. UNEP. (2023). *Global Material Flows and Resource Productivity: Tenth Update*. Nairobi: United Nations Environment Programme.
14. World Bank. (2023). *What a Waste 2.0: A Global Snapshot of Solid Waste Management to 2050*. Washington, DC: World Bank.
15. Kadirova, M., Turobova, H., Ruziyev, S., Boltayeva, S., & Kudratov, A. (2025). A Regression Analysis for Sustainable Waste Management in Uzbekistan. *E3S Web of Conferences*, 661, 04004. EDP Sciences.
16. Turobova, H. (2024). O'zbekistonda bioiqtisodiyotni rivojlantirish omillari. *Markaziy ilmiy nashrlar markazi (buxdu.uz)*, 48, 48.
17. Circle Economy. (2021). *The Circularity Gap Report 2021*. Amsterdam: Circle Economy Foundation.
18. Ellen MacArthur Foundation & Material Economics. (2019). *Completing the Picture: How the Circular Economy Tackles Climate Change*. Cowes: Ellen MacArthur Foundation.
19. BMT. (2023). *The Sustainable Development Goals Report 2023*. Nyu-York: Birlashgan Millatlar Tashkiloti.
20. O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi.. *Iqtisodiyot va atrof-muhit ko'rsatkichlari*. stat.uz.
21. O'zbekiston Respublikasi Ekologiya qo'mitasi. (2023). *O'zbekistonda atrof-muhit holati to'g'risida milliy ma'ruza*. Toshkent.
22. Accenture. (2015). *Circular Advantage: Innovative Business Models and Technologies to Create Value in a World without Limits to Growth*. Accenture Strategy.

Marketing

ilmiy, amaliy va ommabop jurnali

Muharrir:
Ingliz tili muharriri:
Rus tili muharriri:
Musahhih:
Sahifalovchi va dizaynerlar:

Xakimov Ziyodulla Axmadovich
Tursunov Boburjon Ortiqmirzayevich
Kaxramonov Xurshidjon Shuxrat o'g'li
Karimova Shirin Zoxid qizi
Sadikov Shoxrux Shuxratovich
Abidjonov Nodirbek Odijon o'g'li

2026-yil, iyun, 6-son

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar mas'ul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelavermasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga murojaat qilish mumkin. Ilmiy maqola, ommabop maqola, reklama, hikoya va boshqa ilmiy-ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

Elektron pochta: info@marketingjournal.uz
Bot: [@marketinjournalbot](https://t.me/@marketinjournalbot)
Tel.: +998977838464, +998939266610
Jurnalning rasmiy sayti: <https://marketingjournal.uz>

Marketing jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi **Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2024-yil 04-oktabrdagi 332/5 sonli qarori** bilan milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan

"Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnali 2024-yil 15-martdan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **C-5669517** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan. **Litsenziya raqami: №240874**

"Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnalining xalqaro darajasi: **9710**. GOCT 7.56-2002 "Seriya nashrlarning xalqaro standart raqamlanishi" davlatlaro standartlari talablari. **Berilgan ISSN tartib raqami: 3060-4621**